

Namaz ve Psikoloji

İnsan yaratılış bakımından gayet zayıftır. Halbuki, herşey ona ilişir, onu müteessir eder ve ona elem verir. Hem gayet âcizdir. Halbuki, belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem gayet fakirdir. Halbuki ihtiyaçtan pek ziyadedir. Hem insan, tembel ve iktidarsızdır. Halbuki, hayatın yükleri gayet ağırdır. Hem insanlığı onu kâinatla alâkadar etmiştir. Hâlbuki sevdiği, ünsiyet edip cana yakın bulduğu şeylerin ayrılık ve yokluğu, mütemadiyen onu incitiyor. Hem akıl ona yüksek maksatlar ve bakî meyveler gösteriyor. Halbuki, insanın eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

İşte bu vaziyette bir ruh, SABAH namazının vaktinde kudret ve merhameti sonsuz olan Cenâb-ı Hakk'ın dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, muvaffakiyet ve medet istemek ne kadar lüzumlu ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işlere, vazifelere tahammül ve onları yüklenmek için ne kadar lüzumlu bir dayanma noktası olduğu açıkça anlaşılır.

ÖĞLE zamanı, gündüzün kemâle ulaştığı vakit ve artık zevale meylettiği bir an, hem de günlük işlerin olgunlaşması sırası ve meşguliyetlerin tazyikinden muvakkat bir istirahat zamanı... Fâni dünyanın, devamı olmayan ağır işlerin verdiği gaflet ve sersemlikten ruhun teneffüse ihtiyaç vakti... İlâhî nimetlerin tezahür ettiği bir andır, insan ruhu, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o mânâsız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum, Bakî olan ve nimetlerin gerçek sahibi Cenâb-ı Hakk'ın dergâhına gidip el bağlayarak bütün nimetlerine şükür ve hamd edip yardım istemek, azametine karşı rükû ile acizliğini ortaya koyup sonsuz ve eşsiz kemâl ve cemâline karşı secde edip hayret, muhabbet ve mahviyetini ilân etmek demek olan ÖĞLE namazını kılmak, ne kadar güzel, ne kadar hoş ne kadar lâzım ve münâsîp olduğunu anlamayan insan, insan değil...

İKİNDİ vakti hem hazin güz mevsimini, ihtiyarlığın mahzun halini ve ahir zamanın elim mevsimini andırır ve hatırlatır. Hem günlük işlerin neticelenmesi zamanıdır. Hem o günde mâzhar olduğu sıhhat, selâmet ve hayırlı hizmet gibi ilâhî nimetlerin büyük bir yekûn teşkil ettiği zamandır. Hem o koca güneşin batmaya meyletmesinin işaretiyle; insan bir misafir memur ve herşey geçici, kararsız olduğunu ilân etmek zamanıdır. Şimdi sonsuzluk isteyen ve ebediyet için yaratılan ve yapılan ihsanlara karşı perestiş eden, ayrılıktan elem duyan insan ruhu kalkıp abdest alıp şu ikinci vaktinde ikinci namazını kılmak için Allahu Teâlâ'nın ilâhî huzuruna niyaz ve dualarını arz ederek, sonsuz Rahmetinin iltifatına sığınıp hesapsız nimetlerine karşı şükür ve hamd ederek İzzet Ve Rubûbiyetine karşı alçakgönüllülük ile rükûa gidip sonsuz Ulûhiyetine karşı tevazu ile secde ederek hakiki bir teselli, bir ruh rahatı bulup, ilahî huzurda emre hâzır vaziyette bekleyip kulluğunu ifade ve ilân etmek demek olan İKİNDİ namazını kılmak, ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münasip bir hizmet, ne kadar yerinde bir yaratılış borcu, eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu insan olan anlar.

AKŞAM vakti, hem kışın başlamasından yaz ve güz âleminin nazenin ve güzel mahlûkâtının hazince vedâsı içinde kaybolup gitmesinin zamanını ândırır. Hem insanın vefatı ile bütün sevdiklerinden elemli bir ayrılık içinde ayrılıp kabre gitmek zamanını hatırlatır. Hem dünyanın sekerat halindeki zelzelesi içinde vefatı ile, üstünde oturup içinde yaşayanların başka âlemlere göçmesi ve bu imtihan diyarı olan dünyanın lambasının (Güneş'in) söndürülmesi zamanını andırır, hatırlatır. Fânilikte batıp giden sevgililere perestiş edenleri şiddetle ikaz eder bir zamandır, işte akşam namazı için böyle bir vakitte yaratılışı yönünden Baki bir Cemâle (İlâhî güzelliğe) arzu duyan bir ayna olan insan ruhu, şu büyük işleri yapan ve bu koskoca âlemleri çeviren, değiştiren Bakî ve Ezelî Zâtın azamet Arş'ına yüzünü çevirip fânilerin üstünde "Allahu Ekber" deyip onlardan ellerini çekip Mevlâ'nın hizmeti için el bağlayıp Dâim ve Bakî olan Allah'ın huzurunda kıyam edip "Elhamdülillah" demekle; kusursuz Kemâline, misilsiz Cemaline nihayetsiz Rahmetine karşı hamd ve sena edip "İyyake na'büdü ve iyyâke nestain: Ancak Şana ibadet eder ve ancak Senden yardım dileriz" demekle yardımcıya muhtaç olmayan Rubûbiyetine şerik ve ortağı bulunmayan Ulûhiyetine (ilâhlığına), vezirsiz Saltanatına karşı kulluğunu arzetmek, yardım dikmek, hem sonsuz büyüklük ve yüceliğine, hadsiz Kudretine ve acizlikten uzak İzzetine karşı rükûa gidip bütün kâinatla beraber kendi zayıflık, acizlik, fakirlik ve zelliliğini ortaya dökmekle "Sübhane Rabbiyel-Azîm" deyip Yüce Rabb'ini tesbih eder. Hem zeval ve fâniliği olmayan Zât'ının Cemâline, değişmeyen mukaddes sıfatlarına, bozulmayan ezeli kemâline karşı secde eder. Hayret ve mahviyet içinde "terk-i mâsiva" yani Allah'tan başka herşeyi terkederek muhabbet ve kulluğunu ilân eder. Hem bütün fânilere bedel Bakî bir

Cemîl (Güzel), Ezelî bir Rahîm (şefkat Sahibi) bulup "Sübhanе Rabbiye-A'la" demekle fânîlik ve yokluktan münezze; kusur ve eksiklikten uzak olan Yüce Rabb'ini takdis eder (mukaddes tutar). Sonra oturup bütün mahlûkâtın hayat hediyelerini, safî, masum, fitrî, güzel ibâdet ve dualarını kendi hesabına (Miraçta Muhammed Aleyhissalâtü Vesselam'ın takdim ettiği gibi) o ezelî Cemîl ve Ebedî Celil olan Âllahu Teâlâ'ya hediye edip Resûl-ü Ekrem (sav)'ine selam etmekle biatini (ahd ve anlaşmasını) yenilemek, emirlerine itaat ettiğini belirtmek, imanını yenileyerek nurlandırmak için şu kâinat sarayının hikmetli intizamını müşahede edip Âllahu Teâlâ'nın bir olduğuna şehâdet eder. Hem İlâhî Saltanat'ın dellâli, İlâhî istek ve arzuların tebliğ memuru ve Kâinat Kitabı'nın âyetlerinin tercümanı olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselamın Peygamberliğine şehâdet eder. Yani böylece akşam namazını kılmış olur. İşte böyle bir hâl ve hava ile AKŞAM namazını kılmak ne kadar hoş, temiz bir vazife, ne kadar aziz, leziz bir hizmet, ne kadar güzel bir ubudiyet, ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fanî misafirhanede bakî bir sohbet ve dâimi bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir.

YATSI vaktinde, gündüzün ufukta geriye kalan eser ve izleri de kaybolup gece âlemi kâinatı, kaplar. Gece ve gündüzü değiştirip duran Allah-u Teâlâ'nın, o beyaz sayfayı bu siyah sayfaya çevirmesindeki İlâhî tasarrufları ile yazın süslenip tezyin edilmiş yeşil sayfasını kışın soğuk beyaz sayfasına çevirmesindeki Güneş ve Ay'ı emrine itaat ettiren Hakk Teâlâ'nın İlâhî icraatını hatırlatır. Hem zamanın geçmesiyle kabre göçmüş ahirete intikal etmiş olanların geriye kalan eserleri de şu dünyadan kesilmesiyle bütün bütün başka âleme geçmesindeki "Ölüm ve Hayatı Yaratan"ın İlâhî işlerini andırır... Hem dar, fanî ve hakir dünyanın tamamen harap olup, azîm sekerâtiyle vefat edip, geniş bakî ve azametli âhiret âleminin inkişâfında "Yer ve gökleri Yaratan'ın Celalli tasarruflarını Ve Cemâlli tecellîlerini, andırır, hatırlattırır bir zamandır. Hem, şu kâinatın Hakîki Mâlik ve Mutasarrıfı, Hakîki Mâbûd ve Mahbûb'u, o Zât olabilir ki; gece-gündüzü, kış-yazı, dünya ve ahireti, bir kitabın sayfaları gibi kolayca çevirir, yazar-bozar, değiştirir. Bütün bunlara hükmeder mutlak bir kudret Sâhib'i olduğunu isbat eden bir vaziyettir.

İşte nihayetsiz âciz, zayıf, hem nihayetsiz fakir, muhtaç, hem nihayetsiz bir istikbalin karanlıklarına dalmakta, hem nihayetsiz hâdiseler içinde çalkalanmakta olan insan ruhu YATSI NAMAZINI kılmak için şu mânâdaki yatsıda İbrahim Aleyhisselâm gibi "Batıp gidenleri sevmem" (En'am, 26) deyip Ezelî Mâbûd, Ebedî Mahbûb'un dergâhına namaz ile sığınıp, şu fanî âlemde ve fanî ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbâlde, Bakî ve Sermedi olan Cenâb-ı Hakk'a münâcât ve niyaz edip bir parçacık bakî bir sohbette, birkaç dakikacık bakî bir ömür içinde dünyasına nur serpecek, istikbalini ışıklandırarak, varlıkların dost ve sevgililerinin ayrılık ve yok oluşlarında meydana gelen yaralarına merhem sürecek olan Âllahu Teâlâ'nın Rahmet'inin iltifatını ve hidâyetinin nurunu görmek... Hem geçici olarak onu unutan ve gizlenen dünyayı, o dahi unutup, dertlerini kalbin ağlamâsiyle İlâhî Rahmet Dergâhı'na dökmek... Hem ne olur, ne olmaz, ölüme benzeyen uykuya girmeden evvel, son kulluk, vazifesini yapıp, günlük amel defterini güzel bir netice ile bağlamak için namaza kalkmak, yani bütün fanî sevdiklerine bedel, Bakî bir Mâbûd ve Mahbûb'un ve dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadir ve Kerîmin ve bütün titredığı muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafız (Koruyucu) ve Rahîm'in huzuruna çıkmak... Hem Fatiha ile başlamak, yani bir şeye yaramayan ve yerinde olmayan, kusur ve eksikliği bulunan fakir mahlûkları medhetmeğe ve onlara minnettar olmaya bedel, mutlak bir olgunluk ve zenginlik Sahibi olan Âlemlerin Rabbi Allah-u Teâlâ'yı medih ve sena etmek, övmek... Hem "Sadece Sana ibâdet ederiz" hitabına yükselmek, yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber ezel ve ebed Sultanı ve Kıyamet gününün Sahibi olan Allah-u Teâlâ'ya bağlanmasıyla şu kâinatta nazlı bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip "Ancak Sana ibadet eder ve ancak Senden yardım isteriz" demekle bütün mahlûkât nâmına Kâinat'ın büyük cemaatindeki ve muazzam cemiyetindeki ibadetleri ve yardım isteklerini Allah'a takdim etmek... Hem "Bizi sırat-ı müstakîme hidayet et" yani "Bize dosdoğru yolu hem göster hem de orada yürüt" demekle istikbal karanlığı içinde Ebedî Saadet'e giden, nurânî yol olan Sırat-ı Müstakîm'e hidâyeti istemek... Hem şimdi yatmış nebatat, hayvanat gibi gizlenmiş güneşler, uyanık yıldızlar, birer nefer gibi emrine boyun eğmiş ve âlem misafirhanesinde birer lâmbası ve hizmetkârı olan Allah-u Teâlâ'nın büyüklüğünü düşünüp "Allahu Ekber" deyip rûkûa varmak... Hem bütün mahlûkâtın büyük secdesini düşünüp yani şu gecede yatmış mahlûkât gibi her senede, her asırdaki çeşit çeşit varlıklar, hatta dünya birer muntazam ordu, belki birer itaatli nefer gibi dünyaya ait kulluk vazifesinden, "Kün fe yekûn" emri ile terhis edildiği zaman yani gayb âlemine gönderildiği vakit, nihayet intizam "zevâlde gurûb; yokluğa batma" seccadesinde "Allahu

Ekber" deyip secde ettikleri, hem "Kün fe yekûn" emrinden gelen diriltme ve îkaz sayhası (bağrışı) ile yine baharda kısmen aynen, kısmen benzer şekilde mahşer günü gibi hayata kavuşup ayağa kalkarak yaratanın hizmetini görmek için emir bekler vaziyette durdukları gibi, şu insancık, onlara uyararak Allahu Teâlâ'nın huzurunda hayretle karışık bir muhabbet, bir alçakgönüllülük içinde "Allâhu Ekber" deyip secdeye gitmek, yani bir nevi Mirac'a çıkmak demek olan yatsı namazını kılmak, ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar akla uygun ve münâsip bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikattir.